

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№6(2)

2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 594 sahifa,
5-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bitiruvchi talabalarning qadriyatlar tizimining psixologik xususiyatlari	10
<i>Abdulazizova Muslima, Abdurasulova Sevinch, Ikromova Aziza, Iskanderova Sayyora</i>	
Oila va ta'lim tizimida raqamli xavfsizlik madaniyatini shakllantirish va uning psixologik omillari.....	14
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Yo'lchiyeva Zarinabonu Sanjarali qizi</i>	
Ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni	18
<i>Abdullayeva Arofatxon Abdavaxobovna, Mirzahamdov Shahriyor Botir o'g'li</i>	
O'quvchilarni sport musobaqalariga tayyorlashda jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasining tarkibiy tuzilmasi va rivojlanish mexanizmlari	22
<i>Abduraximov Ziyodullo Xojiakbar o'g'li, Tuxtapulatov Shahobiddin Nuriddinovich, Nasimov Ulug'bek Orif o'g'li</i>	
Ta'limni raqamli transformatsiyalash sharoitida o'quv jarayonini tashkil etishning integratsion shakllarini qo'llash metodikasi.....	28
<i>Allamova Shoxista Shavkat qizi</i>	
Surxon vohasida sog'liqni saqlash tizimi: muammolar va yechimlar (Sherobod tumani misolida, 1925–1945-yillar).....	33
<i>Allamurotov Asadbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida kasbga yo'naltirish tizimini takomillashtirish	37
<i>Axmedova Muxabbat Axmedovna</i>	
Ko'p o'zgaruvchili funktsiyaning oraliq qiymatlari haqidagi teoremlar va ularning isbotlari	42
<i>Boqiyev X. X., Muxtorova Sevinch Asad qizi, Yuldoshova E'zoza Ravshan qizi</i>	
Bo'lajak mutaxassislarining huquqiy tafakkurini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	46
<i>D. M. Xolnazarova</i>	
Oilaviy tarbiya samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar: tajriba-sinov natijalari asosida	49
<i>Ibragimova Aziza Toshniyazovna</i>	
Bo'lajak tabiiy fanlar o'qituvchilarining metodik kompetentligini shakllantirishda interaktiv integratsiyaning roli	55
<i>Jo'rayeva Xushro'ya Yaxyoxon qizi</i>	
Corrective Feedback in Foreign Language Learning Acts as a Vital Tool for Improving Accuracy With Research Indicating.....	58
<i>Kamalova Dilnoza Kurbanbayevna</i>	
Doping va halollik masalasi: sportdagi dolzarb muammo.....	64
<i>Kobilov Sobir Donakulovich</i>	
Yunon-rum kurashi bilan shug'ullanuvchi sportchilarning teknik va taktik harakatlarini takomillashtirish usullari.....	69
<i>Muhtorov Abdusattor Abdupatto o'g'li</i>	
3-4 yoshli bolalarda nutqning grammatik tuzilishini shakllantirishning psixolingvistik asoslari	75
<i>Rasulova Xulkaroy Abduhalil qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda gender identifikatsiyasini rivojlantirishda ota-onalar bilan ishlashning mobil ilovaga asoslangan innovatsion modeli	80
<i>Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida geografiya fanining zamonaviy metodik yondashuvlari va o'qitishning samaradorligi.....	84
<i>Sunnatillayeva Zarina Sulaymon qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning samaradorligini oshirish usullari	88
<i>Usmonov Salohiddin, Jo'rayeva Rayhona</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining konfliktologik kompetentligini rivojlantirish konsepsiyasi	94
<i>Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Zaripova Xolida Baxtiyor qizi</i>	
O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning interfaol metodlari.....	100
<i>Zokirov Mirzaraxim Abdualiyevich</i>	
O'quv jarayonida innovatsion baholash texnologiyalarining ilmiy-pedagogik mazmuni	103
<i>Sobirova Marjona Shavkat qizi</i>	
Taekvondochilarning musobaqa davrida hujumkorlik jihatlarini oshirish	110
<i>Abdufattoyev Abrorjon Abduraxmon o'g'li</i>	

Gender yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	114
<i>Shokirova Hilola Abduraxmon qizi</i>	
Ingliz tilida tinglab tushunish malakasini rivojlantirishda raqamli ta'limning samaradorligi	120
<i>Aytimbetova U. T.</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ...	124
<i>Axmedova Nazokat Erkinovna</i>	
"Inklyuziv ta'lim. gospital pedagogika" fanida dasturiy-metodik ta'minotning mazmuniy-texnologik va monitoring-dagnostik komponentlari.....	128
<i>Azamxonov Baxodir Sayitkamolxonovich</i>	
Ingliz tilida og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda 5–6-sinf o'quvchilari uchun samarali usullar	132
<i>Rajabova Zarafshon Davronovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy nutq madaniyatini shakllantirishning innovatsion-metodik asoslari	135
<i>Tuxtayeva Mehriyo Shavkatovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda sifat so'z turkumini o'rganish mazmuni.....	140
<i>Usmonova Gulnoza Jaloliddin qizi</i>	
Образность современной медицинской терминологии	144
<i>Дулдулова Наргиза Ашимовна, Мирзаахмедова Нигора Ашимовна</i>	
Развитие исследовательской компетентности младших школьников посредством межпредметной проектной деятельности.....	148
<i>Мухтарова Лобар Абдиманнабовна, Нормаматова Розия Уктам кизи</i>	
Психолого-педагогические риски цифровой образовательной среды	153
<i>Рузметова Хилола Абдушариповна, Моминова Мадина Шукурулла кизи</i>	
"TALIA": система контент-генерации на основе ИИ для подготовки учителей	157
<i>Хасанов Зафар Шавкат угли</i>	
Artificial Intelligence in Foreign Language Education: Enhancing Critical Thinking and Academic Communication Skills	164
<i>Allamuratov Gofur Ashurovich</i>	
Talabalarning bolalardagi ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish.....	169
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	
Jamoaviy va yakkakurashchi professional sportchilar motivatsiyasining ijtimoiy-psixologik farqlari	172
<i>Qaimova Gulmira Uchqun qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda steam yondashuvini loyiha asosida joriy etishning pedagogik strategiyalari.....	176
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna, Abdullayeva Sarviniso</i>	
Katta guruh tarbiyalanuvchilarida steam kompetensiyalarini shakllantirishning pedagogik va yoshga oid psixologik xususiyatlari.....	179
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna, Rakhimova Laylo Hamidjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning axloqiy fazilatlarini shakllantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari.....	183
<i>Yakubova Zilola Zikirovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining divergent fikrlashlarini rivojlantirish	187
<i>Adizova Nigora Baxtiyorovna, Akbarova Sarvinoz Sadriddinovna</i>	
Bo'lajak tarix o'qituvchilarida tarixiy tafakkur fenomenini rivojlantirish.....	191
<i>Djumaniyazov Farxod Ulugbekovich</i>	
Pedagogical Conditions for Developing Professional Motivation of Economics Students Through Gamification in English Language Classes.....	196
<i>Bobokeldieva Maftuna Abdusamad qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilish faoliyatlarini shakllantirish asoslari	203
<i>Urunov Abduxalil Madjidovich</i>	
STEAM yondashuvi vositasida fizika fanida o'quvchilarning maxsus kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	208
<i>Jo'rayev H. O., Avezov I. Yo., Sharipov S. B.</i>	
STEAM ta'limi vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish	214
<i>Cho'ponova Sharifa Bozor qizi, Achilov Obid Muzrobovich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining konstruksiyalash va modellashtirish kompetensiyalarini rivojlantirish.....	219
<i>Haydarov Mirjalol Shog'dorovich</i>	

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING KASBIY SHAKLLANISH INDIVIDUAL TRAYEKTORIYASINI LOYIHALASH METODIKASI M. B. Sheraliyeva	222
RAQAMLI DAVRDA KITOBXONLIK MADANIYATI VA ADABIYOTNING ROLI Nabiyeva Sharifa Ismailovna, Ergasheva Mehriyona O'lmas qizi	228
JISMONIY TARBIIYA TA'LIMIDA SUN'IY INTELEKTDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI O'razboeva Adiba Abdug'ani qizi	231
MILLIY KASHTACHILIK ASOSIDA 5-SINF O'QUVCHILARINING ESTETIK TARBIIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI Olimova Dilnoza Murodullo qizi	236
ARALASH TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING METODIK TAYYORGARLIGINI 5E MODEL VOSITASIDA TAKOMILLASHTIRISH Rajabova Nodirabegim Komilovna	240
OLIY TA'LIM TALABALARINING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH Raximov Bobirjon Abdurasulovich	245
RAQAMLI PEDAGOGIKANING ZAMONAVIY TA'LIM RIVOJLANISHIDAGI O'RNI Tojiyeva Asila Abdimannon qizi, Pardayeva Ra'no Eshboyevna	250
AJDODLAR SIYAMOSINI IFODALASH VOSITASIDA TALABALARNI MILLIY IFTIXOR RUHIDA TARBIIYALASH JARAYONI PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA Xaitov Zufar Asroralievich	255
ГОТОВНОСТЬ К ОБУЧЕНИЮ В ШКОЛЕ У ДЕТЕЙ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОЙ ГРУППЫ Шералиев Сарварбек Сохибжон угли	260
OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINING MUSTAQIL ISHINI TASHKIL ETISHGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR TAHLILI Asadova Zarina Axmadovna	263
GRAMMATIK TARJIMA METODINING ASOSIY TAMOYILLARI VA XUSUSIYATLARI Erkinova Madina Komil qizi	272
UMUMTA'LIM MAKTABLARINI BOSHQARISHDA SINIF RAHBARLARI FAOLIYATINING PEDAGOGIK MOHIYATI Komilova Ziroatxon Murodjon qizi	275
MAKTABGA TAYYORLOV GURUHIDA BOLALARNI SAVODGA TAYYORLASHDA RIVOJLANISH MARKAZLARINING METODIK TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH TEXNOLOGIYALARI Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Avazova Gulshoda Shodi qizi	282
TURIZM SOHASI TALABALARINING INGLIZ TILIDAGI KASBIY DISKURSIDA UCHRAYDIGAN KOMMUNIKATIV TO'SIQLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI Usmonova Zilola Javlon qizi	289
CHET TILINI KASBIY FANLAR BILAN INTEGRATSIYALASHDA CLIL MODELINING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI Yo'ldoshev Otabek Abdug'aniyevich, Amirkulov Asliddin Shuxratovich	294
BO'LAJAK TEXNOLOGIK TA'LIM O'QITUVCHILARINI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH Rajabova Dilfuza Abdumajitovna	299
СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ТРЕВОЖНОСТИ И СТРАХА У ЖЕРТВ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ Махмудова Д. А.	303
ADABIY ASARLARDA XRONOTOP MUAMMOSINING BADIY AHAMIYATI Yaqubjonov Iqboljon Odiljonovich	306
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI INTELEKTUAL RIVOJLANTIRISHDA SENSOR INTEGRATSIYA YONDASHUVINING AHAMIYATI .. To'rayeva Charosxon Shavkat qizi	311
BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARIDA EKOLOGIK TARBIIYANI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI METODLARI Rahmonova Mavluda Suvon qizi, Safarova Rushana Murodullo qizi	316
BADIY ASARLARNI O'QITISHDA EMPATIK YONDASHUVNING METODIK IMKONIYATLARI Shoyimova Shoiri Sanakulovna	320
BOLALAR ME'YORIY ONTOGENEZIDA YOZUV VA GRAFOMOTOR KO'NIKMALARINI RIVOJLANISHI Alimova Kamola Xayrulla qizi	323
YOSH VOLEYBOLCHILARDA O'YIN QARORINI QABUL QILISH (Decision-making) KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI Azimova Gulnoza Karimjon qizi	328
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI Muxamadaliyeva Madinabonu Bohodirjon qizi	333

Raqamli egizak texnologiyasi asosida bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	336
<i>Sorimsokov Uchqun Soatboy o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga integrativ mashqlar orqali ta'lim berishning ahamiyati.....	340
<i>Zokirov Javohir G'aybullo o'g'li</i>	
Voleybol sport turini o'rgatish va uning mohiyati	345
<i>Eshbayev Ximmat Ablakul o'g'li</i>	
Qizlarning jamiyatdagi ijtimoiy faolligini oshirishning psixologik mexanizmlari	348
<i>Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi</i>	
Oliy ta'lim professor-o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishi va qadriyatlar integratsiyalashuvining o'ziga xosligi	352
<i>A. Bozorov</i>	
Nutqiy etiket madaniyatning bosh bo'g'ini sifatida	357
<i>Abdurahmonova Kamola Erkin qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarida ingliz tilida kasbiy yo'naltirilgan leksik kompetensiyani rivojlantirishga qo'yilgan zamonaviy talablar	362
<i>Axmatqulova Maxfuza Shuhrat qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarning rivojlanishida muhim omil sifatida	370
<i>M. Xo'jamberdiyeva, Abduvohidova Shaxnoza</i>	
Jismoniy mashqlar orqali stress va emotsional zo'riqishlarni kamaytirish imkoniyatlari.....	373
<i>Baxodirova Gulyora Nuriddin qizi</i>	
Kasbiy ta'limning raqamli transformatsiyasi va o'quvchilarni kasbga yo'naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari	378
<i>Biysenov Temirbek</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanishning didaktik asoslari	382
<i>Bo'libekova Maftuna Shermuxammadovna</i>	
"Tarbiya" darslarini tashkil etish texnologiyalari	388
<i>Boltayeva Marjona Oybek qizi, Samadova Mahbuba Nutfullo qizi</i>	
Challenges in Translating Behavioral Verbs: A Lexicographic Perspective from English and Uzbek.....	392
<i>Elchayev Zokhidjon Akhmatovich</i>	
Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning istiqbolli yo'nalishlari	396
<i>Ernazarov Zohid Nazarovich</i>	
Tejamkor ta'lim muhitida kaizen texnologiyasi vositasida bo'lajak o'qituvchilarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirish.....	400
<i>Eshonkulova Shaxnoza Bayturayevna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda innovatsion pedagogik texnologiyalar vositasida tabiiy fanlarga doir bilimlarni shakllantirish	403
<i>Nuriddinova Maysara Ikromovna, Eshonqulova Uralbuvish Fayzullayevna</i>	
Raqamli transformatsiya jarayonida bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik mahoratni rivojlantirish	406
<i>G. X. Narzullayeva, F. M. Miraximova</i>	
Ekologik omillarning yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirishdagi va musobaqa faoliyatidagi o'rni (Orol bo'yi mintaqasi misolida).....	411
<i>Genjemuratova Guljaxon Berdimbetovna</i>	
Emotsional intellekt konsepsiyasining rivojlanish bosqichlari	416
<i>Giyasova Nozimaxon Qahramon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish	419
<i>Imamova Nilufar Zabiyyulla qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachi-pedagoglarni tayyorlashda dual yondashuv	422
<i>Israilova Xusnida Adilovna</i>	
Legaltech va Lawtech: global istiqbollar, muammolar va imkoniyatlar	427
<i>Kalandarova Gavhar Sulaymanovna, Nematov Dilshodbek</i>	
Kasbiy faoliyatda muloqot madaniyati va nutq mahoratini rivojlantirishning metodologik jihatlari.....	432
<i>Kalandarova Gavhar Sulaymanovna, Raxmatullayeva Shaxnoza</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish ko'nikmalarini ingliz tilida shakllantirishda o'qitish metodlarining ahamiyati	435
<i>Kamalova Saida Maxamat Ibraximovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Bo'lajak maktabgacha ta'lim pedagoglarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ yondashuvning pedagogik imkoniyatlari 439 Kambarova Dilfuza Salijanovna
	Maktabdan tashqari ta'lim tizimida o'qituvchilarning motivatsiyasini oshirishda psixologik qo'llab-quvvatlashning o'rni 443 Karimova Nigora
	Bo'lajak pedagoglarning intellektual-artistik mahoratini rivojlantirishda mikromodulli mobil ta'lim (M-Learning) texnologiyasining loyihasi 447 Karriboyeva Lobarxon Fayzulla qizi
	Raqamli ta'lim platformasi yordamida texnologiya darslarida o'quvchilarning kreativligini rivojlantirish..... 452 Raxmatov A'zam Ashur o'g'li, Kenjayeva Marjona Komil qizi
	CEFR standartlari asosida ielts imtihoniga tayyorlash metodikasi 457 Mavlyanova Nilufar Suvankulovna, Ahadova Go'zal Ismatulloevna
	Project-Based Learning in Professional Education 461 Mukhtarova Nozima Kuchkarovna
	Kreativ kompetensiya- zamonaviy o'qituvchi muhim kasbiy sifatining ustuvor omili 464 Nazarova Madinabonu Narzi qizi
	Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda psixologik xizmatning o'rni..... 468 Nosirova Muhabbat Pirmurod qizi, Jabborova Malohat Azimovna
	Yuqori sinf o'quvchilarida o'ziga ishonchni oshirishda psixologik treninglarning ahamiyati..... 472 Nozimboyeva Muqaddas Abdulvohid qizi
	Brayl sistemasidagi boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda interfaol usublardan foydalanish..... 477 Nuriddinova Maysara Ikramovna, Jo'raqulova Sharofat Baxtiyorovna
	Abdulla avloniy ijodida gender madaniyati va ijtimoiy mas'uliyat g'oyalarning pedagogik tahlili 480 Nurimbetova Shaxnoza Gayrat qizi
	Analitik kimyo fanidan mass-spektrometriya mavzusini muammoli ta'lim metodi asosida o'qitish samaradorligini oshirish..... 485 Nurjanova Fazila Farxadovna, Qo'chqarova Nargiza Otabekovna
	Talabalarda oilaviy budjetni boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirishda loyiha ta'limining o'rni..... 489 Nurmatova Maftuna Ilxamovna
	Tyutorlarning innovatsion faoliyatini tashkil etishda sun'iy intellektga asoslangan texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati..... 493 O'rinova Nilufar Muhammadovna, Muxammadjonova Madinabonu Isroiljon qizi
	Ona tili darslarida o'quvchilarda sintaktik tushunchalarni shakllantirish usullari..... 498 O'rozboyeva Dilnoza Alimboy qizi
	Xulq-atvor fe'llarining ma'nosini yoritishda misollarning funksional roli 501 Ochilova Sanobar Narzullayevna
	Pedagogik ta'lim jarayonida umummadaniy kompetentlikning mazmuni va tarkibiy komponentlari 504 Olimova Dilrabo Nurali qizi
	Boshlang'ich sinflarda tabiiy fan orqali ekologik madaniyatni shakllantirishning pedagogik-psixologik bosqichlari..... 508 Orifjonova Iroda Orifjon qizi, Qutlimuratova Barchinoy Xolmurot qizi, Sirojeva Jasmina Rustamovna
	Pedagogik fanlarni o'rganish jarayonida bo'lajak o'qituvchilarni badiiy meros asosida ma'naviy-estetik rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari 512 Otaboboyeva Umida Ilxomovna
	Maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik rivojlanishida mental yondashuv metodikasining ahamiyati 517 Parpiyeva Mohinur Baxtiyor qizi
	Yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda madaniy merosning ahamiyati..... 520 Radjapova Zuxra Tirkashevna
	Boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning samarali usullari 523 Rahmonova Mavluda Suvon qizi, Sanginova Sevinch Bunyod qizi
	Pedagogik sinflarni tashkil etish tamoyillari va asoslari..... 527 Sadulloeva Farog'at Hikmatillo qizi

Yillik mashg'ulot jarayonida o'rta masofa yuguruvchilarining tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirish metodikasi	530
Saotov Farhod Alisher o'g'li	
Bugungi kunda talabalarni mutaxassis sifatida shakllantirishda maqsadga muvofiqlik, natijadorlik, optimallik va ijodkorlik mezonlari (pedagogika ta'lim yo'nalishi misolida).....	535
Satimboyeva Xurshidaxon Anvarjon qizi	
O'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodlari	539
Sharipova Marjona Rashidovna	
Zamonaviy yoshlar orasida prokrastinatsiya muammosi.....	543
Tillayeva Nodira Iskandar qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning estetik madaniyatini shakllantirish	546
Umarova Gulshod Abduljabbarovna	
Yoshlarning ijtimoiy identifikatsiyasi shakllanishining psixologik omillari	552
Xolmirzayev Zafar Mirzamadinovich	
Karate sport turining madaniyati.....	556
Xomudjonova Feruza Komiljon qizi, Isayev Saidasliddinxon Islom o'g'li	
Ko'ngillilik faoliyatining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati.....	560
Yo'ldosheva Iqbol Bekbo'lsin qizi	
Talaba-yoshlarni milliy kurash mashg'ulotlariga tayyorlash metodikasini takomillashtirish	563
Zaynobidinov Dilshodbek Qobilovich	
Raqamli ta'lim muhitida o'smirlarning o'zini anglash jarayoni va uning shaxsiy rivojlanishga ta'siri.....	567
Zufarova Yulduzxon Muxiddin qizi	
Интерпретация биологических терминов на русском языке	570
Абдуллаева Нигора Курбановна	
Жанровые особенности рассказа-антиутопии В. С. Маканина "Однодневная война".....	574
Дмитрий Валерьевич Пупонин	
Мифопоэтика и аксиологические функции архетипа матери-хранительницы в повестях В. Г. Распутина "Последний срок" и "Прощание с матёрой"	578
Коржова Шахло Одилжоновна	
Методологические аспекты изучения адаптаций Песчанковых (Gerbillidae) к аридным условиям: анализ классических и современных исследований	585
Нурова Хикоят Кенжаевна	
К вопросу о руководстве самостоятельной работой студентов при изучении иностранных языков	590
Рахимова Мухайё Акмаловна	

EKOLOGIK OMILLARNING YOSH SPINTERLARNING KOORDINATSION QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDAGI VA MUSOBAQA FAOLIYATIDAGI O'RNI (OROL BO'YI MINTAQASI MISOLIDA)

Genjemuratova Guljaxon Berdimbetovna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va
metodikasi ixtisosligi, 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola Orolbo'yi mintaqasida ekologik omillarning yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlariga va musobaqa faoliyatiga ta'sirini kompleks tarzda o'rganishga bag'ishlangan. Orolbo'yi mintaqasi ekologik inqiroz hududi bo'lib, bu yerda havoning ifloslanishi, chang-tuz zarralarining ko'payishi va iqlim o'zgarishlari kuzatiladi. Ushbu omillar yosh organizmga, ayniqsa, sportchilarga fiziologik va funksional jihatdan sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda 14–15 yoshdagi 16 nafar sprinter ishtirok etib, ular tajriba (n=8) va nazorat (n=8) guruhlariga bo'linib o'rganildi. Tajriba guruhiga 8 hafta davomida maxsus koordinatsion mashqlar dasturi qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, koordinatsion testlar (4×9 m mokisimon yugurish, reaksiya vaqti, Romberg testi) hamda statistik tahlil metodlari qo'llanildi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida koordinatsion ko'rsatkichlar yaxshilandi: reaksiya tezligi 13,6 % ga, chaqqonlik 8,5 % ga yaxshilandi, muvozanat ko'rsatkichi esa 50 % ga oshdi. Nazorat guruhida o'zgarishlar darajasi past bo'ldi. Bu ekologik omillarning koordinatsion qobiliyatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishini, biroq maxsus mashq dasturlari yordamida ushbu ta'sirni kompensatsiya qilish mumkinligini isbotlaydi.

Tadqiqot natijalari ekologik jihatdan murakkab sharoitlarda yosh sportchilarni tayyorlashda adaptiv mashg'ulot metodlarini qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: koordinatsiya, sprint, ekologik omillar, Orolbo'yi mintaqasi, yosh sportchilar, sport tayyorgarligi.

Abstract: This article is devoted to a comprehensive study of the impact of environmental factors in the Aral Sea region on the coordination abilities and competitive performance of young sprinters. The Aral Sea region is considered an ecological crisis zone characterized by air pollution, increased concentrations of dust and salt particles, and climate change. These factors have a significant physiological and functional impact on young organisms, especially athletes. The study involved 16 sprinters aged 14–15 years who were divided into experimental (n=8) and control (n=8) groups. A special coordination training program was implemented for the experimental group over an 8-week period. Pedagogical observation, coordination tests (4×9 m shuttle run, reaction time, Romberg test), and statistical analysis methods were used during the study.

The results demonstrated that coordination indicators improved in the experimental group: reaction speed improved by 13.6%, agility by 8.5%, and balance performance increased by 50%. Changes observed in the control group were considerably lower. These findings confirm that environmental factors negatively affect coordination abilities; however, this impact can be compensated through the application of specialized training programs.

The study highlights the necessity of implementing adaptive training methods in the preparation of young athletes under environmentally challenging conditions.

Key words: coordination, sprint, environmental factors, Aral Sea region, young athletes, sports training.

Аннотация: Данная статья посвящена комплексному изучению влияния экологических факторов Приаралья на координационные способности и соревновательную деятельность юных спринтеров. Регион Приаралья является зоной экологического кризиса, где наблюдаются загрязнение воздуха, увеличение количества пыли-солевых частиц и климатические изменения. Эти факторы оказывают значительное физиологическое и функциональное воздействие на молодой организм, особенно на спортсменов. В исследовании приняли участие 16 спринтеров в возрасте 14–15 лет, которые были разделены на экспериментальную (n=8) и контрольную (n=8) группы. Для экспериментальной группы в течение 8 недель применялась специальная программа координационных упражнений. В ходе исследования использовались педагогическое наблюдение, координационные тесты (челночный бег 4×9 м, время реакции, тест Ромберга) и методы статистического анализа.

Полученные результаты показали, что в экспериментальной группе улучшились координационные показатели: скорость реакции повысилась на 13,6 %, ловкость – на 8,5 %, а показатель равновесия увеличился на 50 %. В контрольной группе уровень изменений был значительно ниже. Это доказывает, что экологические факторы негативно влияют на координационные способности, однако данное воздействие может быть компенсировано с помощью специальных тренировочных программ.

Результаты исследования свидетельствуют о необходимости применения адаптивных методов тренировки при подготовке юных спортсменов в сложных экологических условиях.

Ключевые слова: координация, спринт, экологические факторы, Приаралье, юные спортсмены, спортивная подготовка.

KIRISH

Orolbo'yi mintaqasi ekologik inqiroz hududi bo'lib, ushbu hududlarda havoning ifloslanishi, chang-tuz zarralarining ko'payishi va iqlim o'zgarishlari kuzatiladi. Orol dengizining qurib qolishi natijasida hosil bo'lgan chang-tuz zarralari atmosfera orqali keng hududlarga tarqalib, aholi salomatligiga jiddiy xavf tug'dirmoqda. Ushbu omillar inson organizmiga, ayniqsa, yosh sportchilarga kuchli ta'sir etib, ularning funksional imkoniyatlarini cheklaydi.

Yosh sportchilar 14–15 yosh oralig'ida fiziologik rivojlanishning muhim bosqichida bo'ladilar. Mazkur davr organizmning intensiv o'sishi va rivojlanishi bilan tavsiflanib, nerv, mushak hamda endokrin tizimlarining faol shakllanishi bilan ajralib turadi. Aynan shu davrda koordinatsion qobiliyatlar jadal rivojlanadi va sport natijalarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Koordinatsiya harakatlarning aniqligi, tezligi, muvozanati hamda o'zaro uyg'unligini boshqarish qobiliyati bo'lib, sprint yo'nalishida eng muhim omillardan biri hisoblanadi ^[1]. Sprinter uchun qisqa vaqt ichida maksimal tezlikka erishish, start bosqichida tezkor reaksiya ko'rsatish va harakat texnikasini to'g'ri saqlash koordinatsion qobiliyatlarga bevosita bog'liq.

Ekologik omillar nerv tizimi faoliyatiga, nafas olish tizimiga va metabolism jarayonlariga salbiy ta'sir etib, koordinatsion qobiliyatlarning pasayishiga olib kelishi mumkin. Havoning ifloslanishi organizmga kirayotgan kislorod miqdorini kamaytirib, gipoksiya holatini yuzaga keltiradi ^[3; 4]. Bu esa nerv impulslarining uzatilish tezligini pasaytirib, reaksiya tezligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, chang-tuz zarrachalari nafas olish tizimi faoliyatini qiyinlashtirib, organizmning yuqori yuklamali mashg'ulotlarga moslashish imkoniyatlarini cheklaydi. Iqlim sharoitlarining o'zgarishi esa vegetativ nerv tizimi faoliyatiga ta'sir etib, muvozanat va koordinatsiya barqarorligini pasaytirishi mumkin.

Shuningdek, ekologik noqulay vaziyatlar sportchilarning diqqatini jamlash va konsentratsiya darajasini susaytirib, harakatlar aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday sharoitlarda yosh sportchilarning koordinatsion qobiliyatlarini saqlab qolish va rivojlantirish uchun ekologik sharoitlarga moslashtirilgan maxsus mashg'ulot metodlarini qo'llash zarur hisoblanadi.

Shu sababli Orolbo'yi mintaqasida ekologik omillarning yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlariga ta'sirini o'rganish hamda ushbu salbiy ta'sirlarni kamaytirish yo'llarini aniqlash bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy sport ilmida atrof-muhit holati sportchilarning fiziologik va psixologik funksiyalariga bevosita ta'sir etuvchi muhim omillardan biri sifatida e'tirof etiladi [3]. Ayniqsa, ekologik vaziyati murakkab bo'lgan hududlarda, jumladan, Orolbo'yi mintaqasida havoning ifloslanishi hamda chang-tuz zarrachalarining yuqori konsentratsiyasi sportchilarning ish qobiliyati va funksional tayyorgarligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, atmosfera havosining ifloslanishi markaziy asab tizimi faoliyatiga salbiy ta'sir etib, sensor-motor reaksiyalar tezligini pasaytiradi. Xususan, Rundell K.W. tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda havoning ifloslanishi sportchilarda reaksiya tezligining susayishi va mashg'ulotlar davomida

tezroq charchash holatlarini keltirib chiqarishi aniqlangan. Mazkur omillar harakatlarni boshqarish aniqligi va koordinatsion qobiliyatlarning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin.

Koordinatsion qobiliyatlarning rivojlanishi masalasi sport nazariyasida keng o'rganilgan bo'lib, Schmidt R.A. va Lee T.D. tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy qarashlarda koordinatsiya nerv tizimi faoliyati hamda harakatlarni boshqarish bilan bog'liq murakkab qobiliyat sifatida talqin etiladi [6]. Ushbu nazariyaga ko'ra, harakatlarning aniqligi, tezligi va muvofiqlashtirilganligi markaziy nerv tizimining funksional holatiga bevosita bog'liq bo'lib, ekologik omillar ushbu tizimning barqaror faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Sport tayyorgarligi nazariyasining yetakchi vakillaridan biri bo'lgan Platonov V.N. koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonida adaptatsion mexanizmlarning muhim o'rin tutishini ta'kidlaydi [1]. Olim ekologik stress omillari ta'siri ostida organizmning moslashuv imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida maxsus mashqlar tizimidan foydalanishni tavsiya etadi.

Bompa T. sport tayyorgarligini davrlashtirish nazariyasida koordinatsion qobiliyatlarni tizimli ravishda rivojlantirish zarurligini asoslab bergan. Uning fikricha, mashg'ulot jarayonini maqsadli bosqichlarga ajratish orqali organizmning moslashuv jarayonlarini samarali boshqarish va koordinatsion tayyorgarlik darajasini oshirish mumkin.

Mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham koordinatsion tayyorgarlik masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, Karimov F.A. yosh sportchilar organizmida kechadigan fiziologik moslashuv jarayonlarini tahlil qilib, ekologik omillar ta'sirida nafas olish va qon aylanish tizimlarida muayyan o'zgarishlar yuz berishini qayd etgan. Tadqiqot natijalari ushbu o'zgarishlarning koordinatsion qobiliyatlar rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Salomov R.S. sport pedagogikasi yo'nalishidagi ilmiy izlanishlarida koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirish uchun maxsus metodikalarni taklif etib, mashg'ulotlar tarkibida koordinatsion mashqlarning ulushini oshirish zarurligini asoslaydi. Olim yosh sportchilarda koordinatsiyaning rivojlanish darajasi sport natijalarining yaxshilanishi bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlaydi.

Qurbonov Sh.K. esa yosh sportchilarda koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishda individual yondashuvning muhimligini ko'rsatib, ekologik sharoitlarni inobatga olgan holda mashg'ulot dasturlarini ishlab chiqish va qo'llash yuqori samaradorlikka erishish imkonini berishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Yuqorida keltirilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ekologik omillar sportchilarning koordinatsion qobiliyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Biroq, ilmiy asoslangan maxsus mashq metodlari va moslashtirilgan tayyorgarlik dasturlarini qo'llash orqali ushbu salbiy ta'sirlarni kamaytirish hamda organizmning moslashuv jarayonlarini jadallashtirish imkoniyati mavjud. Shu bois, mazkur tadqiqot ekologik omillar va koordinatsion qobiliyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash hamda maxsus mashq metodlarining samaradorligini baholashga qaratilgan.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning maqsadi Orolbo'yi mintaqasida ekologik omillarning yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlariga ta'sirini kompleks tarzda aniqlash hamda maxsus mashg'ulot dasturlarining samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqotning vazifalari yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlari darajasini aniqlash va baholash, ekologik omillarning (havoning ifloslanishi, chang-tuz zarralari, iqlim o'zgarishlari) organizm hamda koordinatsion funksiyalarga ta'sirini tahlil qilish, maxsus koordinatsion mashqlar dasturining samaradorligini eksperimental tarzda tekshirish, tajriba va nazorat guruhlarini natijalarini o'zaro taqqoslash hamda olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotda 14–15 yoshdagi 16 nafar sprinter ishtirok etdi. Ular tajriba (n=8) va nazorat (n=8) guruhlariga bo'linib o'rganildi. Barcha ishtirokchilar sport tayyorgarligi darajasi bo'yicha bir-biriga yaqin ko'rsatkichlarga ega bo'ldilar.

Tadqiqot 8 hafta davomida olib borildi. Ushbu davr mobaynida tajriba guruhi maxsus koordinatsion mashg'ulot dasturi asosida shug'ullandi, nazorat guruhi esa an'anaviy mashg'ulot rejimini davom ettirdi.

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, testlash va statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Pedagogik kuzatuv sportchilarning mashg'ulotlar davomidagi funksional holatini baholashga xizmat qildi. Testlash usuli yordamida koordinatsion qobiliyatlar darajasi aniqlandi. Statistik tahlil natijalarni miqdoriy jihatdan baholash, o'rtacha ko'rsatkichlarni hisoblash va foizli o'zgarishlarni aniqlash imkonini berdi.

Koordinatsion qobiliyatlarni baholash uchun 4×9 m mokisimon yugurish testi, reaksiya vaqti testi hamda Romberg testi qo'llanildi. 4×9 m mokisimon yugurish testi sportchilarning chaqqonligi va harakat koordinatsiyasini baholashga xizmat qildi. Reaksiya vaqti testi nerv tizimi reaksiyasining tezligini aniqlash imkonini berdi. Romberg testi esa muvozanatni saqlash va vestibulyar apparat barqarorligini baholash uchun qo'llanildi.

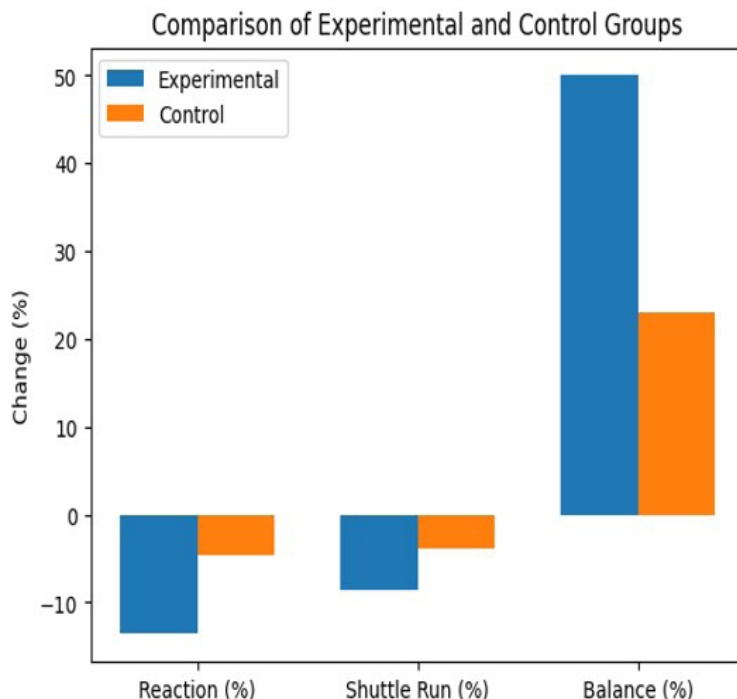
Tadqiqotning eksperimental bosqichida tajriba guruhiga maxsus koordinatsion mashqlar dasturi joriy etildi. Dastur tarkibiga bir oyoqda turish, beqaror tayanch yuzalarda bajariladigan muvozanat mashqlari, vizual va tovush signallariga tezkor javob qaytarishga qaratilgan reaksiya mashqlari, yo'nalishni tez o'zgartirish, tez to'xtash va harakatni qayta boshlashga asoslangan chaqqonlik mashqlari, shuningdek, qisqa masofalarda maksimal tezlikda yugurish va texnik tezlik mashqlari kiritildi. Mashg'ulotlar haftasiga uch marta muntazam ravishda o'tkazilib, yuklamalar sportchilarning tayyorgarlik darajasiga mos ravishda bosqichma-bosqich oshirib borildi.

Nazorat guruhi esa standart mashg'ulot dasturi asosida shug'ullandi va ularga qo'shimcha koordinatsion mashqlar majmuasi qo'llanilmadi.

Tadqiqot natijalari koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashqlar ekologik jihatdan murakkab sharoitlarda shug'ullanayotgan yosh sprinterlarning funksional imkoniyatlarini yaxshilashda samarali ekanligini ko'rsatdi. Olingan natijalar quyidagi ko'rsatkichlarda o'z aksini topdi.

1-jadval: **Nazorat guruhi standart mashg'ulotlar va maxsus koordinatsion dasturlar natijalari.**

Ko'rsatkich	Eksperimental	Nazorat qilish
Shattl-run	- 8,5%.	- 3,8%.
Reaksiya	- 13,6%;	- 4,6%;
Muvozanat	+50%;	+ 23%;

1-rasm: **Nazorat guruhi standart mashg'ulotlar va maxsus koordinatsion dasturlar**

Olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida barcha ko'rsatkichlar bo'yicha sezilarli yaxshilanish kuzatildi. Reaksiya tezligining oshishi nerv tizimi faoliyatining yaxshilanganligini ko'rsatsa, 4x9 m mokisimon yugurish testi natijalari chaqqonlik va koordinatsion boshqaruv darajasining ortganligini tasdiqladi. Muvozanat ko'rsatkichining 50 % ga oshishi esa vestibulyar apparat barqarorligining sezilarli darajada rivojlanganligini ko'rsatdi. Nazorat guruhida ham ayrim ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan bo'lsa-da, ular tajriba guruhi natijalariga nisbatan ancha past darajada bo'ldi.

Olingan natijalar ekologik omillarning koordinatsion qobiliyatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Chang-tuz zarralari va havoning ifloslanishi asab tizimi faoliyatiga salbiy ta'sir etib, sensor-motor reaksiyalar tezligining pasayishiga olib keladi. Havoning ifloslanishi organizmga yetib boradigan kislorod miqdorini kamaytirib, gipoksiya holatini yuzaga keltiradi. Natijada nerv impulslarining uzatilish jarayoni sekinlashib, reaksiya tezligi pasayadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari maxsus koordinatsion mashqlar dasturlari ushbu salbiy ta'sirlarni ma'lum darajada kompensatsiya qilish imkonini berishini ko'rsatdi.

Tajriba guruhida nerv tizimi faoliyatining yaxshilanishi, vestibulyar apparat barqarorligining ortishi hamda harakatlar koordinatsiyasining takomillashishi kuzatildi. Mazkur natijalar sport pedagogikasida adaptiv mashg'ulot metodlarining samaradorligini tasdiqlaydi. Ekologik sharoitlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan mashg'ulot dasturlari yosh sportchilarning funksional imkoniyatlarini oshirish va sport natijalarini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, koordinatsion mashqlarni (muvozanat, reaksiya va chaqqonlik mashqlarini) muntazam ravishda qo'llash, ekologik monitoring natijalarini hisobga olgan holda mashg'ulot rejimini moslashtirish, yosh sportchilar uchun individual mashg'ulot dasturlarini ishlab chiqish, nafas gimnastikasi hamda tiklanish mashqlaridan foydalanish, shuningdek, konsentratsiya va stressga chidamlilikni rivojlantirishga qaratilgan psixologik tayyorgarlik elementlarini mashg'ulot jarayoniga keng joriy etish tavsiya etiladi.

XULOSA

Orolbo'yi mintaqasida ekologik omillar yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlariga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Havoning ifloslanishi, chang-tuz zarralarining ko'payishi va iqlim o'zgarishlari asab tizimi hamda vestibulyar apparat faoliyatiga salbiy ta'sir etib, koordinatsion ko'rsatkichlarning pasayishiga olib keladi. Biroq maxsus koordinatsion mashqlar dasturlarini qo'llash orqali ushbu salbiy ta'sirlarni sezilarli darajada kamaytirish va kompensatsiya qilish mumkin. Eksperimental tadqiqot natijalari yosh sprinterlarning koordinatsion qobiliyatlarini samarali rivojlantirish imkoniyati mavjudligini tasdiqladi. Mazkur tadqiqot natijalari sport pedagogikasi va sport tayyorgarligi nazariyasi uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ekologik jihatdan murakkab sharoitlarda yosh sportchilarni tayyorlashda adaptiv mashg'ulot metodlarini qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Platonov, V. N. (2015). Sports training theory and methodology. Kyiv: olympic literature.
2. Bompa, T. O., & Haff, G. G. (2019). Periodization: theory and methodology of training (6th ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
3. World Health Organization. (2016). Ambient air pollution: A global assessment of exposure and burden of disease. Geneva: WHO.
4. Rundell, K. W. (2012). Air pollution and athlete performance. *British Journal of Sports Medicine*, 46(6), 407–412.
5. Schmidt, R. A., & Lee, T. D. (2011). Motor control and learning: A behavioral emphasis (5th ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
6. Karimov, F. A. (2018). Sport fiziologiyasi. Toshkent: O'quv qo'llanma.
7. Salomov, R. S. (2017). Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
8. Kurbanov, S. K. (2020). Coordination in Youth Sport. Moscow: Sport Publishing.
9. Абдулхакимова, Г. Т. (2024). Особенности передачи художественного образа.
10. Bekmuhammad, U., & Sayyora, S. (2024). Xorazmdagi jadid maktablariga oid ta'lim tashkilotlari va jamiyatlari.
11. Xashimova, S. N., & Abdikarimova, A. A. (2023). Davlat-xususiy sheriklik mohiyati, ahamiyati va afzalliklari.
12. Xashimova, S. N. (2021). Sanoat korxonalarida outsorsingdan foydalanish mohiyati va imkoniyatlari.
13. Ollanazarov, B., & Sayyora, S. (2025). Innovatsion yondashuv asosida turistik xizmatlar sohasida investitsion faollikni boshqarish: nazariya, amaliyot va xorijiy tajriba.
14. Xolmurodovna, X. S. (2025). Oila va bolalar psixologiyasi. Ta'lim, tarbiya va innovatsiyalar jurnali, 1(5), 79–82.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.